

BIBLIOLOGIA ȘI BIBLIOTECONOMIA: DIMENSIUNI CONCEPTUALE ȘI EVOLUȚII

Elena HARCONIȚA,
ORCID 000-0002-6449-7488
**Biblioteca Națională
a Republicii Moldova**

Rezumat: Bibliologia și biblioteconomia, ca discipline fundamentale ale științelor informării, se află într-un proces continuu de transformare, influențat de dinamica mediului cultural, social și tehnologic. Până nu demult, termenul „bibliologie” avea o rezonanță solidă în lumea culturii scrise, fiind inclus în dicționare (de unde a dispărut în ultimii ani), în tratate universitare și în titulatura disciplinelor academice. Dispariția termenului „bibliologie” din dicționarele contemporane reprezintă o mutație semantică, deoarece cuvântul și-a încheiat misiunea istorică: a oferit limbajul prin care am înțeles, vreme de secole, cartea ca fenomen cultural total. În articol sunt prezentate cadrele conceptuale ale celor două domenii, evidențiindu-se atât diferențele, cât și complementaritatea lor, precum și principalele etape și direcții de evoluție în contextul contemporan.

Cuvinte-cheie: carte, bibliologie, biblioteconomie, știința informării, știința cărții, digitalizare, științele informării și comunicării

Abstract: Bibliology and library science as fundamental disciplines of information science, exist in a continuous process of transformation, influenced by dynamics of cultural, social and technological environment. Not long ago, the term 'bibliology' had a strong resonance in the world of written culture, being included in dictionaries (from which it has disappeared in the past few years), in university textbooks and in the titles of academic disciplines. The disappearance of this term from contemporary dictionaries represents a semantic mutation - the word has completed its historical mission. The term 'bibliology' has provided the language through which we have understood, over the centuries, the profound cultural phenomenon and the role of the book. The author presents the conceptual framework of these two fields of knowledge, highlighting their differences and complementarity, as well as the main stages and directions of their evolution in the current context.

Keywords: book, bibliology, library science, the science of the book, digitization, information and communication sciences

Bibliologia și biblioteconomia au apărut și s-au dezvoltat ca răspuns la nevoia umană de organizare, de conservare și de transmitere a cunoașterii, reprezentând două domenii științifice cu rădăcini comune care contribuie esențial la configurarea spațiului cultural și științific contemporan.

Dacă bibliologia se concentrează pe carte ca obiect cultural și științific, biblioteconomia pune accent pe instituția bibliotecii și pe serviciile de informare. Între ele există o legătură organică: fără cunoașterea

profundă a cărții și a documentului, biblioteconomia nu ar putea răspunde eficient cerințelor societății, iar bibliologia își găsește aplicabilitate concretă anume prin practicile biblioteconomice. În contextul actual, marcat de digitalizare, de globalizare și democratizarea accesului la informație, reflecția asupra dimensiunilor conceptuale și a traseului istoric al acestor discipline devine o necesitate.

Bibliologia și biblioteconomia sunt deseori asociate sau chiar confundate, însă

între ele există o diferență fundamentală ca obiect de studiu:

- **bibliologia** se ocupă de *carte* în multiplele sale dimensiuni: materială, istorică, funcțională, culturală; cartea este analizată ca fenomen social, ca obiect al culturii scrise și ca suport al cunoașterii;

- **biblioteconomia** are ca obiect *biblioteca* și activitățile de organizare, de conservare, de accesibilitate și de mediere a informației, concentrându-se asupra instituției care gestionează cărțile și alte tipuri de documente, asupra serviciilor furnizate comunității.

Această diferență nu implică o ruptură, ci o complementaritate: studiul cărții (bibliologie) își găsește aplicabilitate practică în cadrul bibliotecii (biblioteconomie), iar biblioteca, pentru a-și îndeplini misiunea, are nevoie de fundamentele teoretice furnizate de bibliologie.

Astfel, se poate afirma că bibliologia răspunde la întrebarea „Ce este cartea și care este rolul ei?”, în timp ce biblioteconomia răspunde la întrebarea „Cum gestionăm și cum utilizăm cărțile și documentele în interesul comunității?”. Altfel spus, bibliologia are o funcție retrospectivă, iar biblioteconomia are o funcție prospectivă, însă ambele contribuie la continuitatea culturală a societății, la configurarea unui domeniu mai amplu, precum sunt științele informării și comunicării, integrat în rețeaua globală a cunoașterii.

Termenul de *bibliologie* provine din grecescul *biblion* („carte”) și *logos* („studiu, știință, vorbire”), sugerând vocația sa de știință a cărții.

Dicționarele de specialitate de acum câțiva ani definesc *bibliologia* ca știința cărții, care abordează *aspectul material*: tipar, suporturi, tehnici de producere și circulație a cărții; *aspectul funcțional*: rolul cărții în societate, impactul asupra educației, culturii și cercetării; *aspectul istoric*: evoluția formelor de transmitere a cunoașterii, de la manuscris la cartea electronică; *aspectul teoretic*: concepte privind structura cărții, clasificări, metodologii de studiu [4].

Bibliologia a avut un rol esențial în fundamentarea teoretică și istorică a studiului cărții și a culturii scrise, asigurând păstrarea și înțelegerea tradiției, precum și per-

spectiva evoluției cunoașterii.

În accepțiunea sa clasică, bibliologia își are originile în secolele XVII–XVIII, pe fondul dezvoltării tiparului și al creșterii interesului pentru carte ca obiect cultural și comercial. Primele încercări de sistematizare vizau descrierea cărților, clasificarea lor tematică, analiza tipografiilor și a circulației editoriale. În această perioadă, bibliologia era adesea confundată cu bibliografia, înțeleasă drept activitate de inventariere și de catalogare a cărților existente. Un moment de cotitură îl reprezintă lucrările unor erudiți europeni, precum Gabriel Naudé, autorul volumului „*Advis pour dresser une bibliothèque*” (Sfaturi pentru înființarea unei biblioteci, 1627), care inaugurează o reflecție teoretică asupra cărții și a rolului ei social. Iar termenul de *bibliologie* a fost utilizat pentru prima dată într-un proiect de curs universitar de profesorul francez Louis Coste (1800) [1].

Bibliologia s-a afirmat ca știință în sensul deplin al termenului la începutul secolului al XIX-lea, datorită contribuțiilor francezului Gabriel Peignot – avocat, bibliotecar, inspector al mai multor instituții și membru al Academiei Celtice din Paris.

Ca disciplină, bibliologia a cunoscut o revitalizare în prima jumătate a secolului XX, datorită lui Nikolai Roubakine (1922) [9] și belgianului Paul Otlet (1934), care a fondat Institutul Internațional de Bibliografie (IIB). În 1934, Paul Otlet a publicat tratatul „*Le livre sur le livre : théorie et pratique*” (Cartea despre carte: teorie și practică), în care leagă bibliologia de documentologie, consolidând astfel rolul său științific și interdisciplinar.

Un rol semnificativ în dezvoltarea cercetării bibliologice îl are Institutul pentru Cercetarea și Istoria Textelor (ICIT), fondat în anul 1937 și dedicat studiului manuscriselor, cu extensii către perioadele antice și moderne [6]. ICIT editează o serie de publicații valoroase, între care se remarcă colecția „*Bibliologie. Elementa ad librorum studia pertinentia*” (Bibliologie. Elemente legate de studiile cărților).

Într-o lume aflată în plină globalizare, a devenit evidentă necesitatea colaborării internaționale, astfel, în anul 1988, la Tu-

nis, a fost fondată Asociația Internațională de Bibliologie și a început publicarea a două periodice: „Bulletin d'Informations Internationales de Bibliologie” (Buletinul Internațional de Informații Bibliologice) și „Revistă de bibliologie. Schéma et schématisation. Revue de l'Association Internationale de Bibliologie” (Revistă de bibliologie. Schemă și schematizare. Revista Asociației Internaționale de Bibliologie) [10].

În timp ce în marile țări europene se contura deja o tradiție bibliologică solidă, în spațiul românesc apăreau primele lucrări dedicate tipografiilor, bibliotecilor și bibliografiilor. Termenul *bibliologie* a fost utilizat pentru prima dată în România de B.P. Hasdeu, în revista *Din Moldova* (Iași, 1862-1863). În secolul al XIX-lea, bibliologia românească se dezvoltă prin contribuțiile unor personalități precum: Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu, T. Cipariu, G. Barițiu, B.P. Hasdeu, I. Bianu, I. Chendi, N. Georgescu-Tistiu, D. Simonescu ș.a.

Primele preocupări bibliologice în Moldova au apărut odată cu interesul pentru cartea veche românească și slavonă, păstrată în colecțiile mănăstirești și ulterior în bibliotecile publice. Mai târziu, evoluția termenului a fost în strânsă legătură cu dezvoltarea învățământului superior și a culturii naționale. Alexe Rău, reputat bibliolog, bibliotecar și cercetător, sublinia diferența între bibliologie și biblioteconomie, dar le considera ca două domenii adiționale.

Sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI au adus o schimbare radicală în obiectul de studiu al bibliologiei, accentul fiind transferat de la carte ca obiect fizic la informație în toate formele ei: tipărită, digitală, audiovizuală, electronică. Astfel, termenul *bibliologie*, în mare parte, este înlocuit de: științele informării (în spațiul francofon), Information and Library Science (în spațiul anglofon), reflectându-se, astfel, trecerea de la o știință a cărții la o știință a informației.

Dispărut din edițiile recente ale DEX-ului, din Larousse, din Oxford Dictionary, termenul „bibliologie” nu mai este folosit în spațiul științific occidental ca o transformare profundă a paradigmei cunoașterii. Obiectul studiului s-a deplasat de la „carte” la „informație”, iar știința care s-a nă-

cut din această mutație a devenit *știința informării*. Din perspectivă lingvistică, dicționarele urmăresc uzul viu al limbii și nu patrimoniul ei pasiv. Dacă un cuvânt nu mai apare frecvent în sursele actuale, în lucrări științifice, în programe universitare, în publicații oficiale, atunci lexicografi îl marchează drept „învechit” sau îl elimină. În așa fel, *bibliologia* a fost înlocuită de concepte mai cuprinzătoare, mai conforme cu realitatea contemporană [2].

În spațiul umanist, *bibliologia* supraviețuiește ca disciplină auxiliară a istoriei culturii, acolo unde cartea este studiată ca obiect material, estetic și simbolic. În aceste contexte, *bibliologia* nu mai este „știința cărții” în sens general, ci mai degrabă memoria științifică a cărții – o parte a culturii intelectuale care a născut întreaga tradiție a documentării moderne. Disciplina a căpătat un caracter interdisciplinar, conectându-se cu informatica, cu studiile media, cu sociologia comunicării și teoria culturii digitale. Cercetătorii au sintetizat direcțiile majore ale cercetării bibliologice contemporane, care abordează: cartea digitală și transformările acesteia în raport cu lectura tradițională; noile forme de publicare (*self-publishing*, platforme online, arhive electronice); circulația globală a informației prin rețele electronice și acces deschis; interacțiunea dintre suport și conținut, de la manuscrisul medieval la e-bookul interactiv.

Termenul *biblioteconomie* provine din limba franceză: *bibliothéconomie*, care, la rândul său, vine din *bibliothèque* (< grecesul *bibliothēke* < *biblion* „carte” și *theke* „cufăr, dulap”). În limba engleză, *Librarianship* = *biblioteconomie* este echivalentul lui *library/library science* „știința biblioteconomiei”.

Conform lexiconului elaborat de Virgil Olteanu, *biblioteconomia* este o disciplină a bibliologiei, care studiază tehnica de organizare și funcționare a bibliotecilor, sistematizând ansamblul activităților teoretice și practice desfășurate într-o bibliotecă: evidența, depozitarea și conservarea fondurilor, dezvoltarea colecțiilor, servirea cititorilor, administrarea spațiilor și a mobilierului etc. [7]. Biblioteconomia nu se referă doar la instituția bibliotecii, ci și la profesia bibliotecarului, care a evoluat semnificativ de-a lungul timpului.

Termenul *biblioteconomie*, pe plan internațional, a fost utilizat de către germanul M. Schrettinger, în anul 1808, în lucrarea „Încercare de manual complet de biblioteconomie”. În 1839, acest termen se găsește în lucrarea lui L.A. Constantin, intitulată „Bibliothéconomie: ou Nouveau manuel complet pour l'arrangement, la conservation et l'administration” (Biblioteconomie sau Manual nou și complet pentru organizarea, conservarea și administrarea bibliotecii), editată la Paris în anul 1841. L.A. Constantin (Hesse), specialist francez, este considerat primul autor al manualelor de organizare a bibliotecilor în Franța, contribuind la definirea unor practici și standarde moderne de administrare a colecțiilor [3]. În 1876, M. Dewey a publicat *Clasificarea Decimală* (CD) în Statele Unite ale Americii, făcând posibilă organizarea cunoștințelor în biblioteci, indexarea și ordonarea cărților pe rafturi.

În publicațiile de limbă română, termenul *biblioteconomie* apare pentru prima dată în anul 1862, într-o lucrare scrisă de Gh. Bengescu, diplomat și om de litere român, acesta fiind menționat, alături de *arhivistică*, *paleografie*, *diplomatică*.

IFLA (*International Federation of Library Associations and Institutions*) a contribuit esențial la profesionalizarea domeniului, elaborând standarde internaționale, coduri etice și ghiduri de formare continuă pentru bibliotecari, oferindu-i o pronunțată dimensiune aplicativă, concentrându-se asupra organizării, accesibilității și valorificării documentelor în context instituțional. De la o disciplină normativă, bazată pe reguli de clasificare și catalogare, astăzi ea s-a dezvoltat într-o știință complexă, care îmbină managementul informației, tehnologiile digitale și serviciile pentru comunitate. Tendințele actuale includ transformarea bibliotecilor în centre de învățare permanentă și de alfabetizare digitală; crearea de makerspace-uri și laboratoare multimedia; consolidarea rolului de hub cultural și civic, dezvoltarea bibliotecilor hibride, care combină colecțiile fizice cu infrastructura digitală.

În Republica Moldova, biblioteconomia a prins contur în perioada interbelică și s-a consolidat în perioada sovietică. În ul-

timele trei decenii, accentul este plasat pe modernizarea infrastructurii bibliotecilor, pe digitalizarea colecțiilor și pe integrarea în rețele internaționale de informare. Prin comparație cu țările europene și SUA, Republica Moldova se află într-o etapă de tranziție, moștenind o tradiție bibliologică puternică și un sistem de biblioteci care se orientează tot mai mult către modernizarea biblioteconomiei și către alinierea la standardele europene.

Biblioteconomia actuală se poate analiza din perspectiva a trei paradigme majore: paradigma conservatoare – axată pe păstrarea patrimoniului cultural și pe organizarea colecțiilor tradiționale; paradigma informațională – centrată pe gestionarea informației, pe dezvoltarea colecțiilor electronice și pe integrarea tehnologiilor digitale; paradigma comunitară și participativă – care definește biblioteca drept spațiu social deschis comunității, unde utilizatorii participă activ la crearea și la valorificarea resurselor. Aceste paradigme coexistă, reflectând complexitatea și dinamica domeniului biblioteconomic contemporan.

Un factor determinant este dezvoltarea inteligenței artificiale (IA), care influențează activitățile biblioteconomice și știința informării. IA este utilizată pentru analiza masivă a textelor, pentru recunoașterea automată a caracterelor din manuscrise sau pentru reconstituirea digitală a documentelor pierdute, în servicii de referință virtuală (chatbot-uri), recomandări personalizate de lectură, catalogare automată, organizare inteligentă a informației, depistarea plagiatului și analiza bibliometrică.

În concluzie, menționăm că provocările actuale: digitalizarea, inteligența artificială, accesul deschis și transformarea bibliotecilor demonstrează că biblioteconomia și știința informării nu pot rămâne discipline statice. Ele se redefinesc constant, își actualizează obiectul de studiu și metodologia pentru a răspunde cerințelor unei societăți globalizate și digitalizate. Viitorul biblioteconomiei și al științei informării este în continuare al convergenței și al colaborării interdisciplinare, orientate spre inovare, spre incluziune și spre democratizarea accesului la informație.

Referințe bibliografice:

1. BIBLIOTHEQUE MUNICIPALE DE LYON. *Bibliothèque municipale de Lyon*. Pagina web. Disponibil: <https://www.bm-lyon.fr> [accesat 2025-12-05].
2. CATAREV, Cristina. *Evoluția terminologiei biblioteconomice românești*: Rezumatul tezei de doctor în filologie. Specialitatea: 621.04. Lexicologie și lexicografie. Terminologie și limbaje specializate. Traductologie (Limba română). Chișinău: [S. n.], 2025. 35 p.
3. CONSTANTIN, L.A. *Bibliothéconomie: ou Nouveau manuel complet pour l'arrangement, la conservation et l'administration*". Paris, 1841. Disponibil: <https://books.google.co.zm/books?id=VSfEAT00F0gC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false> [accesat 2025-10-25].
4. *Dicționar de biblioteconomie și științe ale informării*. Alcătuitori: Janna NIKOLAEVA și Lidia ZASAVIȚCHI. Chișinău: Institutul de Studii Enciclopedice, 2014. 536 p. ISBN 978-9975-4094-8-3.
5. FANEA, Maria Andreea. Nicolae Georgescu-Tistu. Personalitate a bibliologiei românești. *De Spiritu et Anima*, 2022, 21 dec., pp. 39-46. ISSN 2821-8604. Disponibil: <https://revista.bcub.ro/nicolae-georgescu-tistu-personalitate-a-bibliologiei-romanesti/> [accesat 2025-10-25].
6. INSTITUT DE RECHERSHE ET D'HISTOARES DES TEXTES. Pagina web. Disponibil: <https://www.irht.cnrs.fr/fr/recherche/les-programmes-de-recherche/bwb-books-within-books/> [accesat 2025-09-26].
7. OLTEANU, Virgil. *Din istoria și arta cărții*. Lexicon. București: Editura enciclopedică, 1992, p. 46.
8. REGNEALĂ, Mircea. *Dicționar Explicativ de Biblioteconomie și Știința Informării*. Ediția a 2-a. Vol. 1. București: FABR, 2001. 407 p. ISBN 973-8555-1-5.
9. RICHAUDEAU, François. Un précurseur des sciences de l'écrit: Nicolas Roubakine. Introduction à la psychologie bibliologique (T. I et II). *Communication & Langages*. 1998, nr. 117, p. 122. Disponibil: https://www.persee.fr/doc/colan_0336-1500_1998_num_117_1_2874_t1_0122_0000_2?utm_source=chatgpt.com [accesat 2025-12-05].
10. UIA. Global Civil Society Database. *Association internationale de bibliologie (AIB)*. Disponibil: <https://uia.org/s/or/en/1100022917> [accesat 2025-09-26].